

Col·lecció la Talaia, 24
Arrelats. Famílies valencianes amb història

Edicions Sidillà SL

La Bisbal d'Empordà 17100

info@edicionssidilla.cat

www.edicionssidilla.cat

© dels textos i de les fotografies: Juli Capilla

© del pròleg: Nèstor Novell

© dels mapes: David Granato

© d'aquesta edició: Edicions Sidillà

Disseny: J. Pujadó

Correcció: Xavier Cortadellas

Primera edició: novembre 2023

Edicions Sidillà és soci protector d'Amics de la Bressola

Fotografia de la coberta: La barraca «la Fifla», al barri de València de «la Punta»

Fotografies de la contracoberta: pansa destinada a l'*escaldà* al Riu-rau del Senyoret de Jesús Pobre i cartell que anuncia l'arribada al terme i poble de Tàrbena

ISBN: 978-84-127308-3-8

Dipòsit legal: GI 1077-2023

Tots els drets reservats. Si voleu fotocopiar parcialment aquest llibre, feu-ho legalment contactant amb CEDRO: 932720445 o cedrocat@cedro.org

JULI CAPILLA

Arrelats

Famílies valencianes amb història

Pròleg de Nèstor Novell

edicions
Sidillà

La Bisbal d'Empordà, 2023

Vilafranca
dels Ports

Almassora
Vila-real
Borriana
Nules
La Vall d'Uixó

La Punta
València

Tavernes de
la Valldigna

Beniopa i Gandia

Quatretonda

Potries

Dénia

Jesús Pobre

Tàrbena

Benidorm

El Carxe

Elx

Tabarca

Sumari

8	L'espurna de la història
11	El llegat de tot un poble
25	Notes per a una visita al País
47	Els Benavent de Quatretonda
71	L'última barraca de la Punta, a l'Horta de València
87	Occitans, el llegat invisible
105	Els Tena Pitarch, Vilafranca dels Ports
116	Jo parla de «sa», el llegat mallorquí a Tàrbena
135	Els Ducs de Gandia i els genovesos de la Safor
151	Genovesos a l'illa de Tabarca
169	Maltesos al País Valencià, Tavernes de la Valldigna
179	El Carxe, l'últim bastió de la llengua
199	El Camp d'Elx, un oasi encara
215	Benidorm, un poble de gent de mar
235	El miracle de Jesús Pobre

«No tinc altra autoritat que aquesta: la d'haver-me apassionat fins a l'obsessió per la vida i el destí del meu poble. Potser és l'única passió noble que reconec en mi.»

Joan Fuster, *Nosaltres els valencians* (1962)

L'espurna de la història¹

Ara fa dos anys publicàvem *Arrelats. Les famílies més antigues de Catalunya*. Abans de parlar amb les famílies que hi apareixen, no sabíem que n'hi havia tantes ni que pesaven tant en la necessitat de continuïtat que tenim al país. L'existència d'aquestes famílies fa possible imaginar-se en la llarga distància, construir-se lluny en el temps, mantenir la memòria i aquell narrar-se de què parlava John Berger, essent com som una baula més d'una cadena que s'estén enllà dels segles.

Tot això és molt important, ens sembla, per a qualsevol ciutadà dels Països Catalans. I ho és per diversos motius. Primer perquè tots nosaltres hem patit l'escamoteig constant de la nostra història. Amagada, esborrada, manipulada i bescantada. El resultat és el perill que correm de no saber qui som.

Així mateix vivim en unes terres massa afortunades. El bon clima, la bona cuina, uns paisatges envejables i un dinamisme econòmic més que destacable ens han convertit en el punt d'arribada de gent d'arreu. No és pas cosa d'avui, és una persistència històrica, però vivim ara en plena globalització uniformitzadora, tal vegada la part més bèstia de la globalització. En aquestes alçades del segle XXI, ja anem veient que una part del món serà construït per una massa de gent en migració perpètua. Uns que ho fan per voluntat pròpia: turistes, jubilats a la recerca del sol, *expats* ben pagats vivint uns anys

---

1 Vers de la cançó *La Flama* d'Obrint Pas.

aquí i uns allà... d'altres, és clar, ho fan per obligació o per necessitat: a la recerca d'una vida possible o fugint de desastres de tota mena.

Simone Weil escribia: «L'arrelament és, potser, la necessitat més important i la més ignorada de l'ànima humana. És una de les més difícils de definir. Un ésser humà té una arrel per la seva participació real, activa i natural en l'existència d'una col·lectivitat que conserva vius certs tresors del passat i certs pressentiments de l'esdevenidor²». I encara hi afegia: «Al cap i a la fi, per la seva mateixa durada, la col·lectivitat té les seves arrels en el passat. Constitueix l'únic òrgan de conservació de tresors espirituals acumulats pels morts, l'únic òrgan de transmissió mitjançant el qual els morts poden parlar amb els vius. I l'única cosa terrenal que té un lligam directe amb el destí etern de l'home és la irradiació dels qui han sabut prendre plena consciència d'aquest destí, transmès de generació en generació.»

John Berger destacava la importància que té per als pobles narrar-se, explicar-se per continuar existint. Sense el propi relat, sense la conversa compartida, és difícil la continuïtat, perquè altres relats i altres converses ompliran aquest espai i en deixarem de ser els protagonistes.

D'ençà del 2021, quan vam editar el primer *Arrelats* vam entendre que un llibre com aquell l'havíem de poder fer a la resta de les terres amb què compartim la mateixa llengua, la mateixa cultura i un mateix passat. Si tot va bé, l'any que ve els en podrem oferir un nou volum sobre les Illes Balears i un altre sobre la ciutat de l'Alguer. Per contribuir a fer més forts els ponts que ens uneixen.

Enguany els oferim, a més d'un nou *Arrelats* sobre Catalunya, l'Aran i Andorra, el volum *Arrelats. Famílies valencianes amb història*, el llibre que ha escrit Juli Capilla, escriptor, activista cultural, editor i amic, després d'haver voltat pel País Valencià i d'haver parlat amb molta gent. Gràcies a aquestes converses i als relats que en Juli n'ha escrit, ens arriba la imatge d'un País Valencià genuí, fet per gent que s'estima la terra, fet de gent compromesa amb la cultura i amb l'en-

---

2 WEIL, Simone. *L'arrelament. Preludi a una declaració dels deures envers l'ésser humà*. Edicions de 1984. Barcelona. 2016.

torn. Sense l'arrelament que traspuen tots ells quedem inexorablement a mans dels polítics de torn i de les corporacions internacionals que s'esforcen cada dia per colonitzar el nostre relat, les històries que ens expliquem, les nostres maneres de fer.

Arrelar-nos i comprometre'ns és la manera com podem deixar a les generacions futures un llegat que ens fa més forts com a persones i com a pobles.

El nostre agraïment, doncs, a en Juli Capilla per deixar-se emboillar en aquesta aventura llibresca i per fer-ho amb tant d'entusiasme i amb tant de talent. El nostre agraïment també a totes les persones que ens han obert les portes de casa seva, les portes de la seva memòria i de la seva història.

Com escrivíem en un altre llibre, hem de mirar el futur, però amb el retrovisor posat. Com escrivia Simone Weil: «La pèrdua del passat, col·lectiva i individual, és la gran tragèdia humana, i nosaltres hem llençat la nostra com un infant que desfulla una rosa. És sobretot per evitar aquesta pèrdua que els pobles es resisteixen desesperadament a la conquesta.»

Resistim-nos-hi, doncs. Però perquè volem guanyar.

ELS EDITORS

El llegat de tot un poble

A bans de res, he de donar les gràcies als meus editors —Judith Pujadó i Xavier Cortadellas— per impel·lir-me a escriure aquest llibre. L'agraïment és immens perquè, sense conèixer-me gaire —només pel fet d'haver coincidit en unes quantes fires de llibre, a Catalunya, sobretot, i també al País Valencià, i d'haver-hi intercanviat uns quants parers en llargues i fructíferes converses— em van encomanar la «versió valenciana» d'*Arrelats*. Ells ja n'havien fet un, extraordinari, referit a Catalunya. Un primer volum on apleguen una vintena de famílies catalanes històriques. *Arrelats. Les famílies més antigues de Catalunya*, escrit pels editors esmentats d'Edicions Sidillà, Judit i Xavier, en col·laboració amb Ignasi Revés, és un llibre magnífic on es fan ressò d'una sèrie de famílies catalanes vinculades a un mas i ubicades en diverses comarques del Principat, i també de la Catalunya del Nord. Una primera mostra que té continuïtat perquè, arran de la publicació del primer lliurament, de seguida els van sorgir, com bolets, altres famílies que reclamaven la petita glòria d'aparèixer en un llibre. No és poca cosa si tenim en compte que un llibre és un artefacte destinat a ser llegit encara no superat per cap altre mitjà de transmissió de la cultura escrita, segons el semiòleg i escriptor Umberto Eco. El llibre és un instrument fabulós de preservació de la memòria, el testimoni mut, silencios, però durador que ens conta les històries d'antany.

En aquell *Arrelats* dedicat a Catalunya, la figura de l'hereu i del mas són els eixos centrals al voltant dels quals gira el llibre. Així ho indicaven els seus editors i coautors, Judit i Xevi, a la introducció, intitolada «La memòria retinguda»:

L'hereu, com a institució, és tan antic com la masia. Té mil anys d'història. Mas i hereu són un binomi que ha donat molt de joc, molt de futur. Amb la institució de l'hereu (continuadora del dret romà) es garantia la pervivència i la continuïtat de la finca i de la família.

Aquesta institució o figura, la de l'hereu, no té, però, ni de bon tros, la força ni prou arrelament al País Valencià. Quan vaig fer les primeres indagacions entorn del tema, ho vaig comprovar de seguida. Vaig apel·lar a uns quants historiadors de reconeguda trajectòria com a professionals de la matèria, medievalistes consumats en la seua majoria, i les respostes van ser contundents, en aquest sentit. Vegeu, si no, la contestació que em va fer Ferran Garcia-Oliver:

«Ai, les famílies valencianes de vella soca! Ací hi ha una diferència profunda i significativa entre la Catalunya Vella i la resta dels Països Catalans (potser amb alguna excepció de les Illes). El mas, al nord del Llobregat va actuar d'ancoratge de llinatges que van poder travessar els segles. Al País Valencià la renovació intermitent de les famílies (i això ho tinc estudiat i ara mateix —ara mateix!—, estic veient-ho en una recerca que estic fent sobre Benimaçlet) no es va aturar mai. No crec que hi haja cap família que es puga remuntar al segle XVI, perquè abans és pura il·lusió de l'esperit. Si hi ha algun cas, ho ignore i en demane disculpes.»

I, si fa no fa, va ser la mateixa resposta que vaig obtindre del també historiador Joaquim Serrano i Jaén, quan cercava alguna família insigne i històrica de la ciutat d'Elx:

Sí, probablement els Masià, Barceló, Mas, Durà, Agulló, però també Bru, Coves i altres tinguen el seu origen a Catalunya, però els lligams entre aquests orígens, cada vegada més llunyans, i els membres actuals que porten el

cognom, s'han perdut; és probable que ni tan sols en siguin conscients. Una conversa amb ells, et remetrà, a tot estirar, a les tres últimes generacions, possiblement els que puguen quedar vius. Així, Elx sembla que comence de zero cada dues o tres generacions.

Heus ací el primer escull amb què vaig ensopegar en la meua recerca. Aleshores, sense la figura de l'hereu i la referència del mas, com havia de trobar famílies valencianes amb una llarga tradició, amb un arrelament històric i sostingut en el temps? Aquesta mam-presa era pura entelèquia, una fantasia sense fonaments. Va ser llavors quan vaig pegar la volta a l'encàrrec que m'havien fet els editors de Sidillà. Si es tractava de trobar famílies valencianes significatives, el País Valencià és ric en històries familiars. Totes les famílies són importants, en realitat, no cal dir-ho. Però no totes les famílies tenen una història singular a contar, o millor dit, particular, fruit d'un esdeveniment històric inaudit, curios. En aquest sentit, cal dir que el País Valencià, com altres territoris peninsulars, és una creació medieval del segle XIII. És el fruit —encara!— d'una conquesta, la del rei Jaume I. En efecte, la població valenciana, fins ben entrat el segle XX, és hereva dels colons que van repoblar les nostres terres a partir de la implantació del Regne de València, el 1240. Catalans —sobretot— i aragonesos, van afaïçonar el paisanatge que ens conforma encara i ens caracteritza com a poble. Això vol dir que som hereus directes de la gent que es va desplaçar a l'antic Xarq al-Andalus a partir del segle XIII, i en segles successius. I parlem encara, amb algunes particularitats úniques i característiques, la llengua que parlava aquella gent. El nou regne inaugurat de bell antuvi pel rei en Jaume necessitava gent que ocupara un territori usurpat als musulmans, una bona part dels quals —al principi, n'eren majoria— s'hi van quedar a treballar i a servir els senyors feudals, amos i senyors del regne recentment inaugurat, durant uns quants segles més, fins l'expulsió definitiva, el 1609. Així, a més de catalans, majoritaris, i d'aragonesos, molt nombrosos, també hi van vindre occitans, navarresos, castellans, mallor-

Pintura mural del Castell d'Alcanyís (Terol) amb l'entrada de Jaume I a València, el 1238

quins, maltesos, genovesos, etc. Aquests darrers constituïen minories cristianes que no parlaven el nostre idioma però que es van assimilar ràpidament, fins al punt de perdre completament la llengua pròpia. Ara sí! Ja tenia la font del meu llibre, la veta a partir de la qual podia estirar el fil i configurar aquest primer volum, que és un mosaic de famílies singulars i úniques.

No hi trobareu, però, jueus, ni tampoc moriscos, perquè els historiadors consultats em van assegurar també que no van deixar rastre al país després de les expulsions respectives, el 1492 i el 1609 —si més no, en forma de famílies identificables que en siguen conscients. I no és gens d'estranyar aquesta desaparició. Després d'estar perseguits, estigmatitzats, torturats, portats a la pira i cremats públicament, com hi havien de perdurar? Com havien d'ostentar la seua condició diferencial —racial, ètnica, lingüística i, sobretot, religiosa— si van ser objecte d'una persecució insidiosa i abjecta? Què havien de fer si eren considerats heretges per la Santa Inquisició? El

genocidi es va perpetrar sense a penes pal·liatius. Se n'hi van quedar alguns, és clar, però ràpidament es van diluir entre la població dominant, soterrant els seus noms i cognoms originaris i bescanviant-los per altres de nous, evidentment d'arrelam clarament cristiana. Així m'ho van confirmar uns quants historiadors, com ara Vicent Baydal, o el mateix Joaquim Serrano i Jaén, autor de l'assaig històric *Una convivència truncada. Els moriscos al senyoriu d'Elx (1471-1609)*³. I ho he inferit també del ja esmentat i prestigiós catedràtic d'història medieval de la Universitat de València, i també escriptor, Ferran Garcia-Oliver, autor del llibre *Els murs fràgils dels calls. Jueus i jueves dels Països Catalans*⁴.

Les famílies incloses en aquest llibre tenen una procedència diversa i una localització geogràfica variada. Alguns són originaris de fora de la Corona d'Aragó, com ara els occitans, els genovesos i els maltesos (capítols 3, 6, 7 i 8). La resta procedeixen majoritàriament de Catalunya, ni que siga de rebot, com és el cas dels mallorquins que van repoblar les terres delmades demogràficament després de l'expulsió dels moriscos (cap. 5) o els valencians del Vinalopó Mitjà que es van desplaçar al Carxe a finals del segle XIX (cap. 9). I hi ha, també, algun representat aragonès, ni que siga parcialment, com és el cas dels Tena de Vilafranca (cap. 4). No n'hi ha d'altres procedències significatives, en cap capítol concret. Em referisc als castellans i navarresos, minoritaris en aquella època, perquè mereixerien un llibre a banda (sobretot a partir dels anys seixanta del segle XX, quan comença l'èxode massiu de gent procedent de Castella la Manxa i Andalusia als hinterlands més importants del País Valencià: Elx, Alacant, Alcoi, València, Gandia, Castelló, Onda, etc.). En definitiva, aquest és un primer lliurament que hauria de complementar-se i ampliar-se a moltes altres famílies, en soc plenament conscient, i em

---

3 SERRANO, Joaquim: *Una convivència truncada. Els moriscos al senyoriu d'Elx (1471-1609)*. Publicacions de la Universitat d'Alacant / Editorial Afers, Sant Vicent del Raspeig / Catarroja, 2019. 489 p.

4 GARCIA-OLIVER, Ferran: *Els murs fràgils dels calls. Jueus i jueves dels Països Catalans*. Editorial Afers, Catarroja - Barcelona, 2019, 374 p.

compromet amb molt de gust a dur a terme aquesta tasca en altres treballs si així ho consideren els meus editors. Val a dir que, sia quina sia la procedència de totes les famílies ací tractades, parlen el mateix idioma, el *bell catalanesc* a què feia referència Ramon Muntaner a la seua *Crònica*.

Una llengua compartida, del segle XIII ençà

Aquest llibre assumeix plenament la premissa defensada per Enric Guinot —i altres medievalistes insignes, com ara Antoni Furió, Ferran Garcia-Oliver i Pau Viciano— pel que fa a la idiosincràsia lingüística i cultural dels valencians. Vol dir això, clar i ras, que la llengua que encara parlem les valencianes i els valencians contemporanis és conseqüència del correlat històric heretat directament de la majoria de repobladors catalans que va anar arribant al nou Regne creat *ex professo* per Jaume I. Hi van vindre de manera escalonada i en onades successives al llarg de diversos segles. Amb ells, a més de les pertinences, hi duien un bé encara més preat i immaterial, l'idioma. De fet, que els nouvinguts foren majoritàriament originaris del Principat explica la llengua compartida entre els actuals catalanoparlants d'una banda i l'altra del Sénia. Els dialectes consecutius i el fet que existeix des del segle XIII —i hi persisteix encara— un lligam lingüístic sense solució de continuïtat entre valencians i catalans avala també un fet demostrable i demostrat amb escreix per la romanística internacional, com és el de la unitat de la llengua catalana. Una llengua implantada en la major part del territori de nou encuny; a tota la costa, però també a l'interior del país, llevat d'algunes comarques d'interior, de predomini poblacional aragonès, on s'imposà de bell antuvi una varietat de la llengua castellana plena d'aragonesismes. En aquesta línia, Guinot és taxatiu davant les temptatives de secessionisme lingüístic de caràcter acientífic que hem patit, amb inusitada virulència en certs moments històrics, ara com ara afeblides però no esvaïdes del tot:

...ni els musulmans ni els mossàrabs foren els primers parlants del valencià del segle XIII. No quedava cap comunitat mossàrab a la València conquistada per Jaume I, ni els sarraïns del Xarq al-Andalus parlaven una llengua romanç en aquella època, sinó que hi havia una veritable barrera lingüística que separava l'àrab local dels parlars romànics dels conquistadors cristians. [...]

La conquesta cristiana de 1238 i la creació del nou Regne de València per Jaume I l'any 1240 va ser l'acta de naixement del poble valencià actual en molts sentits, i un de molt específic és el d'una nova societat en termes de persones, famílies i grups humans⁵.

Segons el medievalista Enric Guinot, el predomini poblacional dels colons o repobladors del nou regne instaurat per Jaume I a les antigues terres de Xarq al-Andalus procedeix clarament de Catalunya, en una proporció de 3 a 1. Després dels catalans, els aragonesos van ser els més nombrosos. I per darrere ja, en percentatges diversos, i en funció de cada època, hi ha els occitans, navarresos, castellans, genovesos, maltesos, mallorquins...

...la gran majoria de pobles valencians foren repoblats per gent que procedia tant de Catalunya com d'Aragó, en proporcions que superen *sempre*, entre els dos orígens, almenys les tres quartes parts. A més a més, de forma normalment minoritària, poden trobar-se grups reduïts de gent procedent de Montpeller i tot Occitània, de Navarra i de Castella, en quantitats diferents, però sempre en una proporció marginal respecte als immigrants catalans i aragonesos. Són aquests dos orígens els que marquen, doncs, la *identificació* dominant

---

5 GUINOT, Enric: *Els fundadors del Regne de València. Repoblament, antroponímia i llengua a la València medieval*, vol. 1, capítol 7, «Els orígens del valencià», p. 237-262, col·lecció «Biblioteca d'Estudis i Investigacions», 39. Editorial 3i4, Barcelona, 1999.

inicial de cadascuna de les noves comunitats de repoblació. No hi ha, doncs, una «València occitana» ni d'altres orígens «foscos» o «amagats».

El predomini català entre els nouvinguts al Regne de València acabat d'estrenar pel Rei en Jaume explica la perdurabilitat i la imposició inicial de la llengua catalana als territoris conquerits. Després, tots els ressorts del nou Estat implantat s'encarregarien de consolidar aquest predomini, amb els Furs al capdavant, i una Cancelleria Reial que va produir tota la paperassa burocràtica i administrativa necessària, a més de crear un estàndard compartit per catalans, valencians i illencs. La llengua catalana esdevingué de seguida un instrument definitori en l'homogeneïtzació de tots els *nous valencians* i l'assumpció d'aquesta llengua per part dels repobladors no catalanoparlants en les zones de predomini lingüístic on acabà imposant-se el català. Val a dir que la força de la nostra llengua en època medieval va ser fabulosa. I fins i tot en èpoques posteriors de més vulnerabilitat, com ara després de la Guerra de Successió, s'hi imposava perquè era la llengua majoritària del poble. Això explica la plena integració dels nouvinguts més exòtics: occitans, genovesos, maltesos... dels quals a penes queden rastres de les seues llengües o dialectes originaris, per no dir que no en queda pràcticament cap. Però també amb els castellans i navarresos succeïa quelcom de semblant, perquè acabaven per assumir la llengua majoritària. Ara com ara, en ple segle XXI, aquesta assimilació lingüística en favor del valencià, només es produeix en poblacions petites, on predomina. A les ciutats, és més difícil aquesta integració, tot i que no és impossible. I casos n'hi ha, més o menys excepcionals o merament pragmàtics. Però això seria un tema objecte d'un altre llibre.

Una tradició historiogràfica sobre el País Valencià

Arrelats. Famílies valencianes amb història vol emmarcar-se, amb tots els respectes i salvant totes les distàncies possibles, amb humili-

tat i modèstia, en una llarga tradició d'obres dedicades al País Valencià que comença amb el mateix rei Jaume I, el Conqueridor, artífex i fundador de l'antic Regne de València, amb el *Llibre dels Feys*. Continua amb alguns cronistes i historiadors valencians, com ara Pere Antoni Beuter, autor de la *Primera part de la història de València* (1538) i de la *Segunda parte de la crónica general de España* (1550), o Rafael Martí de Viciano, que va escriure la *Crónica de la ínclita y coronada ciudad de Valencia y de su reyno* (1564). En aquest ordre d'obres que paren atenció en la història, els costums, el paisatge i el paisanatge del Regne de València cal tindre en compte també una sèrie de «llibres de viatges» fonamentals, com ara les *Observaciones sobre la Historia Natural, Geografía, Agricultura, población y frutos del Reyno de Valencia* (1797), del botànic il·lustrat Joseph Antoni Cavanilles, o el *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* (1845-50), de Pascual Madoz, amb una profusió considerable d'entrades relatives al País Valencià. I, per acabar, és de justícia esmentar obres posteriors de l'era contemporània, com el fonamental *El País Valenciano* (1962), de Joan Fuster; *El País Valencià* (1978), de Vicent Ventura; *Viatge pel meu país* (2012), de Joan Garí i Joan Antoni Vicent, i *Nou viatge pel País Valencià* (2017), de Nèstor Novell i Josep Sorribes.

Treball de camp

A banda de la bibliografia consultada, aquest llibre ha estat possible gràcies a la realització d'un llarg periple per algunes comarques valencianes. Durant aproximadament dos anys, de manera necessàriament intermitent i de vegades fragmentària, ens hem desplaçat a propòsit a una sèrie de poblacions valencianes per conèixer algunes famílies amb història. Són dotze capítols protagonitzats per famílies de diversa condició, extracció social, ubicació geogràfica i dedicació econòmica. No són, en la seua majoria, famílies amb grans fortunes i possessions. No es tracta de famílies potentades; aristocràtiques, nobiliàries, pertanyents a una burgesia, il·lustrada o no. Tampoc no

corresponen als grans empresaris que dominen alguns dels sectors econòmics a l'ús, actuals o tradicionals. En aquest llibre ens hem volgut fer ressò expressament de famílies senzilles, humils o treballadores, segons una concepció de la vida quasi weberiana —quant a l'ètica del treball—, en funció de la qual l'ésser humà es fa a si mateix mercès a l'exercici honrat de la seua professió, als seus mèrits personals, al treball, a la dedicació diària i sostinguda en el temps. Faríem nostra també aquella màxima atribuïda a Karl Marx segons la qual «el treball dignifica». Som conscients que en uns moments de gran picaresca i especulació econòmica, en què impera l'individualisme exacerbant i l'hedonisme com a *modus vivendi*, el plaer immediat, l'oci de digestió afable, la inèrcia de l'entreteniment digital, a alguns els farà gràcia aquesta defensa pragmàtica o utilitarista, material, de l'existència. Estan en el seu dret, per descomptat. Val a dir, però, que totes les famílies incloses en aquesta miscel·lània són interessants, precisament, per la seua aportació professional. Per l'esforç i la continuïtat proporcionada al llegat heretat pels seus predecessors. No han fet grans gestes, més enllà de la seua extraordinària capacitat d'adaptació a les circumstàncies i, sobretot, gràcies al seu esforç diari, al treball. Són gent que fan faena.

Fet i fet, hem volgut recaptar *in situ* i directament dels seus protagonistes les històries de les seues famílies, les vivències dels seus avantpassats. Ho testimoniem, ara i ací, en forma de llibre. N'hem après moltíssim i ens ompli d'alegria haver-hi comprovat, de viva veu, que la gent, amabilíssima, ens ha rebut sempre amb els braços oberts, amb generositat i amb ganes de contar-nos les seues vides. Unes vides arrelades a la història i a la terra. Protagonitzades per gent que defensa els seus costums, lligats de manera inequívoca i insubornable al territori, a la història i a la llengua pròpia. Persones amb la voluntat ferma de preservar un patrimoni cultural intangible i palpable alhora. Gent que ens ha demostrat —conscientment o inconscient— que un altre món és possible, que el progrés i el respecte pel medi ambient no són incompatibles sinó més aviat peremptoris, absolutament necessaris, urgents. Persones que saben que cal tindre

en compte el passat per tal de fer un present amable i un futur plausible.

Han estat dos anys de trespasar per autopistes i carreteres, de via ampla o estreta, costaneres o d'interior, comarcals o locals; de fer moltíssims quilòmetres per un País Valencià allargassat i molt divers, ple de contrastos. Dos anys sencers d'anar a peu per camins plens de pols, de fang o de pedres, de pujar fins i tot a algun vaixell, d'escoltar les tonalitats diverses i enlluernadores d'una llengua, el valencià, que malda cada dia per sobreviure, que vol estar viva i servir d'instrument de comunicació, però també ser transmissora de sentiments i d'emocions. Una llengua que ens serveix, que és útil, que compartim i ens posa en contacte sense solució de continuïtat amb els germans del Principat i de les Illes, i encara més enllà. Perquè pensem que la llengua, *la nostra llengua*, és un lligam amical i no una obligació, una oportunitat per a tothom, independentment de la ideologia de cadascú. La llengua no entén de polèmiques estèrils i d'absurdes divisions, ideològiques o geogràfiques, mentals o polítiques. Les triflagues que orquestraven alguns entorn del nom o de la unitat de la llengua catalana-valenciana-balear són absurdes i estèrils i només beneficien els qui, ben sovint, estan en contra de la seua normalització i normativització i ben sovint no parlen mai valencià, per molt que s'escaroten en diatribes estúpides entorn del nom de la llengua. Estem cansades i cansats de suportar aquestes embranzides interessades a anorrear-la i menysprear-la, a minimitzar-la i menystenir-la, i, en última instància, a fer-la desaparèixer. El valencià, el nostre català, com qualsevol altra llengua, vol ser plenament i aspira a ocupar els àmbits d'ús que li pertoquen. Uns àmbits que li han estat arrabassats durant segles de manera despòtica en funció d'una concepció jacobina i centrípete de l'estat. Malgrat tot, la nostra llengua *aguanta*, amb moltes dificultats, però persisteix encara, a pesar dels intents continus per arraconar-la i per occir-la definitivament. Ben mirat, el repte de la preservació de la diversitat biològica i la voluntat de mantindre la pluralitat lingüística i cultural responen a un mateix objectiu, a una necessitat comuna, a una mateixa exigència: la de la preservació de la diversitat *in extenso*,

en nom de la riquesa cultural i natural, m'atreviria a dir que fins i tot en nom de la bellesa. Així, és una ètica i també una estètica. Un desideràtum al servei de la felicitat i del respecte *per i entre* les persones. Un bé immaterial a què hauríem d'aspirar com a membres de l'espècie humana, l'única possibilitat viable de supervivència per a l'ésser humà.

Han estat els dos primers anys d'un viatge realment interminable, fascinant. Els dotze capítols que integren aquest *Arrelats* dedicats al País Valencià només són el principi del que podria ser una sèrie gairebé inexhaurible de diversos llibres sobre el patrimoni cultural dels valencians representat per unes quantes famílies significatives. Són només una mostra possible, en som plenament conscients. Perquè hi ha moltíssimes famílies i moltíssims pobles més que ens podrien contar la seua experiència vital. Perquè tenim una terra rica i prolífica d'històries interessants, de vivències centenàries, de llegendes que es remunten a la nit dels temps, que responen a una memòria antiquíssima. Històries, coneixements, savieses que han perviscut a través dels segles, que s'han transmès de generació en generació de manera ininterrompuda i incòlume. Gent amb un bagatge cultural que ha sabut connectar amb el medi, adaptar-s'hi de manera natural i respectuosa, en consonància i harmonia, respectant-lo i estimant-lo. Aquest és, potser, el més valuós aprenentatge que hem experimentat al llarg d'aquest viatge. El millor ensenyament. Les famílies, pobles i comarques, la gent que hem visitat durant aquests dos anys ens han ensenyat com han après a conviure amb l'espai geogràfic del terme, la comarca o l'illa on els va tocar viure a partir d'un determinat moment històric o vital, i a extraure'n alhora el major rendiment econòmic, el millor benefici. A l'alta muntanya, a la plana, al secà o enmig de l'horta, en una illa, prop de la ciutat o a dintre, en un entorn rural i apartat, a més de mil metres d'altura o al costat de la mar... les valencianes i els valencians que hem conegut durant aquest viatge meravellós han sabut estar, han volgut congratular-se amb la natura i gaudir-ne, treballar de valent per tal de traure'n els fruits més saborosos: el raïm, l'oli i el blat (la trilogia mediterrània); l'arròs,

les taronges, els dàtils, les tomaques, els melons, les carxofes... tots els peixos de la mar: la tonyina, el mújol, el llobarro... Han sabut inventar-se un mitjà de vida, crear una indústria envejable: tèxtil, sabatera, alimentària, de ceràmica... Viure del turisme més avançat. N'hi ha que han volgut i han sabut cuidar el ramat o treballar la terra. Viure en un mas, en una alqueria, en una barraca, en una casa de poble, en un edifici urbà, fins i tot en un gratacel. Han viscut i perviscut fins als nostres dies i ens han contat la seua història. Els estem infinitament agraïts. Ens emociona haver estat participants de les seues contalles. Ens sentim uns privilegiats, testimonis quasi únics d'unes maneres de fer i de viure realment admirables.

Les històries que ens han proporcionat els nostres interlocutors, la gent que hem visitat, ens han mostrat com aprofiten els recursos naturals, ens han ensenyat a no malbaratar res, a aprofitar-ho tot. La generació dels nostres avis, els que van viure la Guerra Civil i la postguerra, insistien molt en aquesta premissa: no llançar res. Eren temps d'escassetat i de greus penalitats. Un temps donat a l'estalvi, a guardar per si de cas. Un temps en què malbaratar recursos era imperdonable, perquè no n'hi havia prou o perquè es temia que no n'hi haguera algun dia. Encara els nostres pares van seguir aquesta filosofia de l'aprofitament. Nosaltres, ja no. Hem nascut en la societat de l'abundància, del malbaratament i la cobdícia; de l'obsolescència programada, de la sobreproducció i el balafament alimentaris. Vivim immersos en la «cultura» de l'excés i de l'ostentació extrema, del postureig i l'aparença; en una espiral irracional de consum il·limitat i irresponsable; amb la consigna programada de l'usar i tirar, del plaer immediat. Estem imbuïts en una sort de superficialitat que, de tant en tant, en els casos més extrems, esdevé pura i dura vulgaritat, mediocritat i mesquinesa. D'altra banda, hem sobreexplotat el planeta i ara ens lamentem d'un canvi climàtic del qual som totes i tots responsables: els governs, els estats, però també els ciutadans, cadascun de nosaltres, en major o menor mesura. Veure directament alguns exemples humans d'aprofitament dels recursos, com hem comprovat durant aquests dos anys en les nostres visites, és un ensenyament que

no té preu. Són, tots plegats, exemples de diferents maneres de fer, que fan compatibles la prosperitat humana amb la conservació del medi ambient. No conec un camí millor. Aquesta aventura d'anar d'un poble a un altre ha estat una experiència única i inigualable. Tota una lliçó que no puc ni vull oblidar, mai de la vida. Moltíssimes gràcies, doncs, als qui han fet possible aquest llibre. Ells en són els veritables protagonistes.

Arrelats. Famílies valencianes amb història és un llibre que jo qualificaria de divulgació. No és un llibre per a especialistes, sinó per al gran públic. És un llibre humil però ambiciós —que no pretensió. No soc historiador, tot i que la història em fascina; amb més raó si es tracta de la història pròpia. La meua formació com a filòleg i la meua experiència periodística es deuen haver fet paleses també al llibre. Hi he volgut imprimir, a propòsit, un to entenedor, didàctic, i també literari, almenys fins on arriben les meues possibilitats. I he afaïçonat les pàgines amb alguns coneixements o pràctiques que podríem encabir en l'etnografia. El llibre és fruit, també, dels meus estudis, acadèmics i autodidactes, relatius a la filosofia, la sociologia, l'antropologia i la psicologia. Els anys de formació, d'una banda, i l'experiència professional —com a periodista, editor, professor i promotor cultural— han ajudat —espere— a fer el llibre interessant, a més d'agradós. Si desperta la curiositat del lector i el forneix d'unes coneixences que abans no tenia ja em done per satisfet. Si a més el proveeix d'alguna mena de consciència de país, d'amor a la terra, a la llengua, a la història i a la cultura de les valencianes i dels valencians em farà doblement feliç. Que així sia, pel bé dels lectors, i també meu. A benefici d'inventari.

Juli Capilla
Gandia, País Valencià, setembre de 2023